

КОПИТКОВ Д.М.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ ТА КЕРУВАННЯ НИМ

Тривалий час вища технічна школа зосереджувалася на формуванні в студентів міцних систематизованих знань. Проте на цей момент такий підхід виявляється недостатнім, оскільки виробництву потрібні випускники вищих навчальних закладів, спроможні вирішувати проблемні питання, пов'язані з їх професійною діяльністю. У зв'язку із цим перед вищими навчальними закладами постає завдання формування професійно компетентного фахівця. Проблема розвитку та підвищення професійної компетентності фахівця, здатного вільно й активно мислити, моделювати виробничий процес, самостійно генерувати та втілювати нові ідеї й технології у виробничий процес, є актуальною в сучасних соціально-економічних умовах. По-перше, професійно компетентний фахівець позитивно впливає на формування знань та вмінь підлеглих у процесі спільної роботи; по-друге, є спроможним досягти кращих результатів у своїй професійній діяльності; по-третє, у результаті своєї діяльності сприяє реалізації власних професійних можливостей.

Сутність компетентності майбутніх фахівців окремих галузей у цілому є достатньо дослідженою в працях українських фахівців: Р.С. Гуревича, О.І. Гури, І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехоти, С.О. Сисоєвої; російських: А.О. Вербицького, І.О. Зимньої, О.В. Хуторського, а також зарубіжних: С. Камінськи, Т. Кроула, Ж. Перре, Д. Поделла та ін.

Так, у дослідженні [1] під компетентністю автори розуміють знання предмета діяльності, уміння передачі знань іншим, рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості й професійно значущі якості (цілеспрямованість, комунікабельність, відповідальність, здатність до самоосвіти у процесі діяльності, уміння педагогічного та психологічного спілкування тощо). Н.Г. Ничкало під компетентністю розуміє загальну здатність і готовність особистості до діяльності, що ґрунтується на знаннях та досвіді, здобутих завдяки навчанню й орієнтованих на самостійну участь особистості в пізнавальному процесі протягом трудової діяльності, а також на успішне включення особистості в таку діяльність [2]. С.О. Сисоєва вважає, що компетентність є системним розумінням усіх проблем, пов'язаних з діяльністю, умінням поставити завдання та здатністю організувати розв'язання конкретних проблем, що належить до виду певної діяльності [3]. О.М. Пехота під поширеним визначенням компетентності розуміє наявність знань та досвіду, необхідних для ефективною діяльності в певній предметній галузі, і якість підготовки фахівця для визначеної діяльності та якість навчання в навчальному закладі [4].

У свою чергу, термін “компетентність” тісно пов’язаний з терміном “професійна компетентність”. С.О. Скворцова під професійною компетентністю розуміє спроможність результативно діяти, ефективно розв’язувати стандартні та проблемні ситуації, що виникають у педагогічній діяльності [5]. Схожим є визначення Л.В. Балабанова, Т. Недашківської, В.А. Петрук, О.В. Сардак та ін.

Таким чином, аналіз джерел, присвячених визначенню понять “компетентність” та “професійна компетентність”, дає змогу зробити висновок про те, що, незважаючи на велику кількість наукових праць з вивчення цього питання, досі не існує загальновизнаного визначення цих понять. Це можна пояснити тим, що кожен з авторів тлумачить поняття щодо певної галузі науки.

Метою статті є визначення заходів з формування та оцінювання професійної компетентності інженерів з організації перевезень на автомобільному транспорті, й керування.

Одним з важливих способів підвищення якості підготовки випускників вищих навчальних закладів до майбутньої професійної діяльності є реалізація компетентісного підходу до змісту вищої освіти. Цей підхід останнім часом набув розвитку в працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, які розглядають професійну компетентність як стосовно окремої галузі діяльності, так і в цілому. Цей підхід означає поступову переорієнтацію вищої фахової освіти, що обмежується традиційною передачею певного набору знань та вмінь студентам, на створення умов для оволодіння ними комплексом ключових компетенцій (складових професійної компетентності), які забезпечують здатність майбутнього фахівця до конкурентоспроможності на ринку праці й подальшої стійкої трудової діяльності в умовах сучасної ринкової економіки. Ключові компетенції – це окремі здатності, необхідні для успішної діяльності в конкретних виробничих ситуаціях. Вони не є особистісними характеристиками людини як фахівця будь-якої з галузей, а формуються в процесі навчання та безпосередньо протягом трудової діяльності. Інтеграція теоретичних, практичних знань та досвіду професійної діяльності приводить до створення й подальшого розвитку ключових компетенцій (складових професійної компетентності), які дають змогу розв’язувати численні проблемні питання, забезпечуючи універсальність фахівця.

На нашу думку, основними умовами формування професійної компетентності майбутніх фахівців є такі:

- організаційні (навчальний план, розклад занять, матеріально-технічне оснащення освітнього процесу);
- навчально-методичні (відбір змісту занять, інтеграція різних курсів);
- технологічні (організація активних форм навчання, використання інноваційних технологій у навчанні);
- психолого-педагогічні (здійснення діагностики розвитку студентів, система стимулювання навчання, визначення критеріїв компетентності).

З метою формування професійної компетентності інженера з організації перевезень на транспорті та керування ним є доцільним читання лек-

цій з дисциплін, що безпосередньо формують особистість студента як майбутнього фахівця, а саме: “Професійна педагогіка”, “Педагогічна психологія”, “Інженерна педагогіка”, “Психологія праці”, які сьогодні в планах підготовки фахівців за цією спеціальністю відсутні.

Ефективним заходом передачі знань можуть бути ділові та рольові ігри, в яких виявляється комунікативна функція культурного та ділового спілкування. Під час лекцій із цих дисциплін потрібно використовувати проблемні питання, що ставляться лектором протягом заняття і мають бути розв’язані спільно зі студентами.

Інформація (технічна, економічна та ін.), яку отримуватиме студент під час лекцій за спеціальністю, має відрізнитися новизною. Спеціальна література (підручники, посібники, довідкова література, фахові видання) не повинна бути морально застарілою. До кожної фахової дисципліни доцільно включати вивчення чинних галузевих стандартів України. Студент має оволодіти вміннями отримувати потрібну інформацію та аналізувати її, використовуючи різні першоджерела: спеціальну літературу, електронні та друковані засоби масової інформації тощо.

До навчальних планів також доцільно включати курси лекцій із соціальної психології, що сприятиме розумінню соціальної значущості діяльності з організації перевезень на транспорті та керування ним.

Таким чином, професійна компетентність інженера з організації перевезень на транспорті та керування ним – це сукупність знань та вмінь, які реалізуються через складові, та дають змогу розв’язувати проблемні питання, що виникають у ході професійної діяльності в межах встановлених повноважень, у певний часовий термін і з відповідним рівнем якості, й об’єктивно оцінювати результати своєї професійної діяльності.

Вважаємо за доцільне у визначення поняття “професійна компетентність інженера” ввести поняття “термін” та “якість”. Використання першого терміна пояснюється підвищеною “цінністю” оперативного прийняття управлінських рішень в умовах навколишнього середовища, що швидко змінюється, та великою соціальною значущістю автомобільних перевезень, передусім, пасажирських за різними видами сполучень. При організації автомобільних перевезень такі рішення можуть стосуватися оперативної зміни маршрутів і режимів руху транспортних одиниць, розкладів руху (годинних графіків роботи) їх типу й кількості на маршруті, організації праці водіїв, кондукторів та іншого допоміжного персоналу. Під терміном “якість” ми розуміємо як ступінь засвоєння та виконання підлеглими розпоряджень щодо розв’язання певного проблемного питання, так і ступінь контролю за виконанням з боку керівника та досягнення поставленої мети.

Таким чином, виходячи з аналізу визначення поняття “професійна компетентність” та сучасних уявлень про її складові, вважаємо за можливе визначити складові професійної компетентності інженера з організації перевезень на транспорті та керування ним:

– педагогічна – здатність до професійного саморозвитку через отримання теоретичних та практичних знань і передачі таких знань підлеглим

лим; педагогічну компетентність можна поділити на теоретичну та практичну, де теоретична передбачає передачу теоретичних знань, тоді як практична – передачу практичних умінь і навичок з конкретної діяльності;

– психологічна – здатність до сприйняття та розуміння поведінки персоналу, мотивації його діяльності, здатність до діяльності в екстремальних ситуаціях або у випадку будь-якої зміни стандартних умов роботи; до різновидів психологічної компетентності також можна віднести й комунікативну – здатність дотримання норм культурного та ділового спілкування, що в умовах здійснення професійної діяльності на автотранспортних підприємствах (у транспортних фірмах, транспортно-експедиційних агентствах та інших подібних установах) набуває особливого сенсу;

– технічна – здатність до сприйняття технічної інформації, що подається у вигляді креслень, схем; інформації стосовно характеристик рухомого складу, допоміжних механізмів, шляхів сполучення; здатність до розробки технічних креслень відповідно до встановлених вимог;

– технологічна – здатність до розуміння існуючих і розробки нових технологічних схем процесу перевезень, здатність до розробки нових схем доставки вантажів, раціонального вибору та використання рухомого складу, організації роботи рухомого складу й водіїв;

– інформаційна – здатність до сприйняття інформації, передусім нової, її засвоєння, аналізу та прийняття на основі такої інформації відповідних рішень;

– економічна – здатність до сприйняття й аналізу економічних показників (фінансової звітності, кошторисів, тарифів на послуги) і розрахунків фінансових показників (доходів, витрат, рентабельності, собівартості, тарифів) діяльності підприємства, здатність виконання техніко-економічних обґрунтувань проектів у галузі;

– правова – володіння знаннями та здатність їх практичного застосування стосовно правових відносин між членами колективу, суб'єктами процесу перевезень (відправник, перевізник, одержувач вантажу), розуміння відповідальності про порушення правових відносин, а також володіння знаннями про закони та постанови, які видаються органами влади різних рівнів та діють як у галузі автомобільного транспорту, так і в галузі транспорту в цілому;

– ціннісна – здатність до об'єктивного самоаналізу результатів своєї діяльності, визначення подальших шляхів свого розвитку як фахівця;

– екологічна – усвідомлення того, що автомобільний транспорт є одним з головних забруднювачів довкілля, таким чином, здатність до проектування технологічних схем перевезень вантажів або пасажирів з найменшим негативним впливом на навколишнє середовище відповідно до вимог чинного законодавства, норм викидів двигунів різних типів, шумового забруднення тощо, здатність до розрахунку величини негативного впливу на довкілля та розробки заходів щодо зменшення такого впливу;

– соціальна – здатність до розуміння соціальної значущості діяльності, яку виконує фахівець, і відповідного ставлення до неї, оскільки автомобільний транспорт є сполучною ланкою між галуззю виробництва та споживання, забезпечує стійкий зв'язок населення з місцями застосування праці й відпочинку, від його належного функціонування залежить успішний розвиток як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Сучасні вимоги, що стосуються професійної підготовки майбутніх фахівців з організації перевезень, мають передбачати досягнення кінцевого результату освіти, як такий доцільно розглядати сформованість у фахівця професійної компетентності як єдності знань і вмінь, готовності та спроможності до розв'язання широкого кола питань, що виникають у професійній діяльності.

Таким чином, визначаючи критерії сформованості професійної компетентності інженера з організації перевезень та управління на транспорті, ми керуємось її сутнісними характеристиками й положеннями критеріального підходу. Отже, такі критерії мають відображати характер діяльності, мотивацію до цієї діяльності та ставлення до її здійснення. Таким чином, пропонуємо оцінювати рівень сформованості компетентності за такими якісними критеріями:

– мотиваційний – усвідомлення змісту та значущості діяльності з організації перевезень на транспорті й керування ним, позитивне ставлення до неї, яке в подальшому дає змогу сформувати стійкий інтерес до такої діяльності та поступове підвищення загального рівня компетентності, що виражатиметься в потребі особистості в знаннях;

– когнітивний – застосування теоретичних знань, практичних умінь та навичок, необхідних при здійсненні професійної діяльності та розв'язанні різноманітних виробничих ситуацій, пов'язаних із цією діяльністю;

– дійовий – здійснення проектної діяльності, що відображає можливість інженера з організації перевезень у створенні нових технологій перевезень, схем доставки, узагалі, нових методів організації перевезень пасажирів чи вантажів;

– оцінний – самоаналіз та самооцінка результатів своєї діяльності, осмислення, аналіз якості прийнятих рішень і рівня досягнення певних цілей.

Вищезгадані критерії мають слугувати для визначення рівня розвитку професійної компетентності в майбутніх фахівців з організації перевезень на транспорті та керування ним.

Висновки. Проаналізовано поняття “компетентність”, у результаті чого встановлено, що на цей момент не існує його загально визнаного визначення. Це зумовлено тим, що кожен з науковців тлумачить поняття з урахуванням специфіки своєї галузі науки. Визначено основні складові професійної компетентності інженера з організації перевезень на автомобільному транспорті й керування ним; надано визначення терміна “професійна компетентність” для фахівців галузі автомобільного транспорту. Подано критерії сформованості професійної компетентності інженера з орга-

нізації перевезень та управління на транспорті, за допомогою яких можна визначити рівень розвитку професійної компетентності.

Література

1. Педагогічна майстерність / за ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
2. Ничкало Н.Г. Дослідження з проблем психології та педагогіки вищої школи / Н.Г. Ничкало // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспектива розвитку : мат. Міжн. наук.-практ. конф. – К., 1996. – С. 19–23.
3. Сисоєва С.О. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації / С.О. Сисоєва // Наукові праці : збірник. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2000. – Т. 7: Педагогіка. – С. 13–19.
4. Пехота О.М. Освітні технології / О.М. Пехота. – К. : А.С.К., 2001. – 253 с.
5. Скворцова С.О. Проектування освітніх результатів на засадах компетентнісного підходу / С.О. Скворцова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2009. – № 27. – С. 395–398.
6. Петрук В.А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін / В.А. Петрук. – Вінниця : Універсум-Вінниця, 2006. – 293 с.
7. Балабанова Л.В. Управління персоналом / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – К. : Професіонал, 2006. – 512 с.
8. Недашківська Т. Професійна компетентність та компетенції державного службовця: об'єм термінологічного значення понять / Т. Недашківська // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2008. – № 1. – С. 73–81.

КОРОТКОВА Л.І.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ В ХОДІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Формування системи високоякісної професійної освіти і навчання визнано невід'ємною складовою стратегії економічного розвитку країн Європейського Союзу, заснованої на знаннях. Урахування провідних положень міжнародних документів, таких як Копенгагенська декларація [6], Лісабонська резолюція [8], План заходів щодо розвитку професійної мобільності [9], результати конференції (м. Брюгг) “Розвиток співпраці в обласній професійної освіти і навчання” [7], має важливе значення для стратегії розвитку вітчизняної системи професійної освіти в напрямі розроблення загальних принципів, методів, критеріїв й інструментів забезпечення якості професійної підготовки на основі компетентнісного підходу.

Вищезазначене знайшло своє відображення у Програмі економічних реформ в Україні на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [10], Указі Президента України “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” [12] та Державній цільовій програмі розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки [11].

Реалізація сучасної освітньої парадигми в Україні відкрила нові можливості для підготовки компетентних, мобільних, конкурентоспромож-